

Výskyt plameňáka růžového (*Phoenicopterus ruber*) v ČSSR
Jan Plesník, Vladimír Plesník

V poslední době se objevují stále častěji v denním i odborném tisku zprávy a pozorování výskytu jediného evropského zástupce řádu plameňáků (*Phoenicopteriformes*) - plameňáka růžového (*Phoenicopterus ruber* Linnaeus, 1758) na našem území.

Plameňáci tvoří řád větších ptáků nápadného červeného až růžového zabarvení s význačnými morfologickými rysy: vynikají dlouhýma štíhlýma nohami, značně protáhlým krkem a silným, téměř pravoúhle zakřiveným zobáku, který je zařízen k filtrování drobných organismů z vody a bahna. Hnízdním biotopem plameňáků žijících v monogamii se staly mělké močiské laguny a vnitrozemní slaná jezera. Některé kolonie jsou známy velmi dlouhou dobu. Plameňáci si staví z bahna pozoruhodná kuželovitá hnízda, vysoká nejčastěji 12 - 50 cm a široká 50 cm s mělkou jamkou na vrcholu, kam samice kladou 1 - 2 neskvrtitá vejce, na kterých sedí 28 dnů. Rodiče krmí mládata, jež mají na rozdíl od odultních ptáků krátke nohy a zcela rovný zobák, zvláště tekutinou, vtékající mládatům do volete.

Všechn šest recentních druhů patří vinou člověka mezi druhy ohrožené nebo se vyskytující vzácně. Jak již bylo řečeno, v Evropě hnízdí pouze plameňák růžový starosvětský (*Phoenicopterus ruber roseus*, Pilla 1811). Známá kolonie v ústí delty Rhony v Camargue jižně od Salin de Giraud se stále změňuje v souvislosti s devastací této řeky. Další hnízdní lokality známe v současnosti z jižního Španělska (Marismas), Tuniska (Djéria), na slaných jezerech Kazašské SSR na 50 severní šířky, delty Nilu v Egyptě a v zálivu Arguin na pobřeží Mauretanie - na celém světě zbývá jen šest pravidelných hnízdišť (Fuente 1979).

Protože plameňák růžový starosvětský patří mezi poměrně velké ptáky (samec měří natažený jako v letu 173 cm, v rozpětí dosahuje 184 cm a váží kolem 4 kg), neuniknou pozornosti ani zálety plameňáků do míst značně vzdálených od jejich hnízdišť - několikrát se vyskytl ve střední Evropě, tedy i na území Československa.

V červenci 1895 zabloudilo hejno do Slezska a na Moravu: z 11 exemplářů byly 4 střeleny jako dekladové na Stichovickém rybníce u Prostějova 29. 7. (Čapek in Hudec, Černý 1972), v téže době byl 1 exemplář chycen v Olomouci a koncem července 1895 uloveni 2 juvenilní ptáci u Bohumína (Tschusi 2.c.). 29. 3. 1907 byl střelen osamělý jedinec u Brněnských Ivanovic, jak vyplývá ze zprávy kustoda ornitologických sbírek Moravského muzea v Brně Zdobnického (l.c.). Další invaze byla u nás zjištěna v listopadu 1935, kdy hejno asi 30 kusů z Kazachstánu protahovalo našim územím na sever, kde bylo později pozorováno na území Slezska, Pomořan a na Mecklenburku (Banzhaf 1936, Hahn 1936, Kuhn 1936) a jeden jedinec byl uloven 4. 11. v Mariánských Horách u Ostravy při číhání na kachny (Musílek 1936). V roce 1938 pozoroval Honzík 30 jedinců na místě dnešní přehradní nádrže Rozkoš v severovýchodních Čechách a z roku 1954 uvádí Sabatová několik exemplářů u obce Lipiany u Sabinova na východním Slovensku (ústní informace). Od té doby až do r. 1972 nebyl výskyt plameňáka růžového na území ČSSR zjištěn, teprve v posledních letech se objevují plameňáci u nás častěji - údaje o jejich výskytu od této doby zpracoval Dr. Karel Hudec CSc. z Ústavu pro výzkum obratlovců ČSAV v Brně. 16. 9. - 7. 11. 1972 se zdržoval jeden exemplář na Matějkovském rybníce u Nového Veselí na okrese Žďár nad Sázavou (Slavík 1976), 1. 9. 1973 zjištěn na Houženském rybníce u Českých Budějovic, 28. 10. - 20. 11. ve Gbelech na okrese Senica (Kanušák, Matoušek 1975), v prosinci 1973 determinován pracovníky ZOO Píseň u Horažďovic, zřejmě tentýž jedinec pobýval u Rokytců na jaře 1974.

V roce 1974 je hlášen výskyt plamenáka 20. 4. u Českých Budějovic (Tůma 1974), 17. 6. adultní exemplář pozorován Voskárem na známé lokalitě Senné na východním Slovensku, kde se vyskytlo i 6 mladých ptáků ještě 19. - 21. 9. V roce 1975 zjistili členové jihočeské pobočky Československé ornitologické společnosti výskyt plamenáka na téže lokalitě jako v roce 1974, tento ptačí druh je hlášen od poloviny května do 12. 6. z Kozličova nedaleko Lomnice nad Lužnicí (Pavlik, Zima in litt.), 9. 10. z Petříkova u Trhových Svin (Zeman) a 3. 11. pozoroval plamenáka Zajíček na rybnice u Nových Hradů mezi domácimi husami. Z těchto údajů vyplývá, že není vyloučeno, že šlo o téhož ptáka. 21. 9. - 4. 11. zjistil výskyt subspecie *Phoenicopterus ruber chilensis* Hudec v kačerárně na rybnice Vrkoc u Pohořelic.

Rok 1979 přinesl celou řadu pozorování a hlášení o výskytu plamenáka - 17. 5. uvádí Rejman zprávu o výskytu z Českých Heřmanic na okrese Ústí nad Orlicí. Od 11. do 25. května 1979 se zdržoval krásně vybarvený exemplář na rybnice u obce Újezd na Pardubicku - z vybarvení ptáka a kondice šlo usuzovat, že neunikl ze zajetí, ale že se jedná o zabloudilce. Plamenák, brouzdající většinou v zadní části rybnika, vzbudil pozornost mezi nejširší veřejností a byl o něm natoden šot pro Československou televizi (Obhlídal 1979a). 25. července se objevil plamenák ve známé ornitologické rezervaci Bohdanečský rybník a rybník Matka u Pardubic. Pták již neziskával potravu brouzdáním, ale volně plaval po hladině, takže mohl být zaměněn s běžnou labutí velkou (*Cygnus olor* Gmel.), zvláště v méně přehledných částech rezervace. Plamenák totiž vlivem nedostatku přirozené potravy ztrácel jasně červené zabarvení dokonce nerovnoměrně na stranách těla (Obhlídal 1979b). 26. - 28. 5. byl výskyt tohoto druhu hlášen z Dřemlinského rybníka u Vodňan, 7. - 10. 6. z Vitických rybníků, v červenci z okolí hlavního města Prahy a pro sbírky Moravského

ornitologického sdružení v Přerově byl střelen v okoli Kojetina.

Ve dnech 29. 8. - 1. 9. denně pozoroval plamenáka *Phoenicopterus ruber chilensis* Zajíč na složišti popilku n. p. VČE Opatovice nad Labem u Bukoviny.

Ve střední Evropě se staly výskytu plamenáků téměř pravidlem. Svědčí o tom každoroční hlášení z Polska, Maďarska, Rakouska a Německé spolkové republiky. Problematika výskytu plamenáka růžového v naší oblasti bývá ztěžována skutečností, že v některých zemích (Rakousko, NSR) jsou běžné polodivoké chovy plamenáka růžového chilského (*Phoenicopterus ruber chilensis*, Molina, 1776), který je domovem v Chile a v Argentině. Z těchto chovů občas uniknou některí jedinci a toulají se často dost daleko - také většina výskytů u nás od r. 1972 patří tomuto poddruhu. Dobrým determinačním znakem pro odlišení plamenáka růžového chilského zůstávají žlutozelené štíhlé nohy, přerušené růžovým patním kloubem. Proto je třeba, aby pozorovatelé v terénu věnovali tomuto znaku zvýšenou pozornost a pokud je to možné, odlišili obě subspecie plamenáka růžového.

Výskyt plamenáka růžového (*Phoenicopterus ruber*), at již přímo z hnízdišť nebo z polodivokých evropských chovů, patří k zajímavému obchacení naší avifauny a proto můžeme doufat, že hlášení o pozorování plamenáků se stanou pravidelnou součástí fenologických dat československých ornitologů.

Chtěli bychom na tomto místě poděkovat Dr. Františku Obhlídalovi za laskavou pomoc a ochotu a Dr. Jaroslavu Skopkovi za pomoc při shromažďování literárních údajů.

L i t e r a t u r a :

1. Banzhaf W. (1936): Der Flamingo (*Phoenicopterus ruber antiquorum* Brehm) in Pommern, Ornith. Monatsber. 44: 80 - 82
2. Dreschler H. (1957): Wunderwelt der wilden Vögel. Drei Monate Filmexpedition ins Urweltland des Rhone - Deltas - Urania Verlag Leipzig - Jena
3. Fuente F. R. de la (1979): The legendary phoenix, Wildl. of Wildl. 3 : 120
4. Hahn W. (1936): Die Invasion junger Flamingos in Schlesien in Herbst 1935, Ber. d. Ver. Schles. Orn. 21 (1-2: 10 - 15)
5. Hudec K., Černý W. et al. (1972): Fauna ČSSR 19 - Ptáci I Academia Praha
6. Hudec K. (1979): Výskyt plameňáků v ČSSR, Ústav pro výzkum obratlovců ČSAV Brno, in ms.
7. Kuhk R. (1936): Der Flamingo in Mecklenburg, Ornith. Monatsber. 44: 87
8. Musilek J. (1936): Plameňák růžový Brehmův (*Phoenicopterus ruber antiquorum* (Brehm)), Sylvia 1 (1): 14
9. Obhlídal F. (1979a): Plameňák na rybníku, Pochodeň 68 (114) : 1
10. Obhlídal F. (1979b): Plameňák se vrátil, Pochodeň 68 (176) : 2
11. Plesník V. (1979): Plameňák růžový ve Východočeském kraji Pochodeň 68 (158): 5
12. Steinbacher G. (1934): Brutversuch Flamingo im Zoologischen Garten Berlin im Jahre 1934, Gefiederte Welt 65: 53 - 55
13. Zlárek F. (1979): Zápis z členské schůze Východočeské pobočky Čsl. ornitologické společnosti při ZK Tesla Pardubice, konané 29. září 1979, rotaprint.

Celostátní akce SSM "Na ochranu našemu ptactvu"

Miroslav Dusík, Lochenice

V roce 1976 vyhlásili členové naši pobočky SSM celostátní ochranářskou akci "Na ochranu našemu ptactvu". Ve spolupráci s OV SSM v Hradci Králové byly zpracovány a rozesány na ostatní OV podklady pro zavádění a organizaci celé akce. Cílem bylo zaktivizovat mladé ochranáře, svazáky, pionýry, členy zájmových útvarů, žáky ZDŠ a středních škol pro praktickou ochranu ptactva v co nejvíce měřítku.

V uplynulých 3 letech průběhu akce se v okrese Hradec Králové zapojila řada ZDŠ do výroby hnizdicích budek. Bylo vyráběno a odevzdáno členům pobočky a dále pak pravidelně kontrolováno v Novohradeckých lesích na 400 budek, v nichž hnizdily četné páry sýkor, brhlíků, šoupálků, lejsků i rehků. Dá se předpokládat, že během tří let tito ptáci zkonzumovali přibližně 1200 q hmyzu a ošetřili tak zhruba 600 ha lesních porostů, ve kterých nemusel být použit insekticidní přípravek. Tím ušetřili našemu národnímu hospodářství 30 000,- Kčs a to bez zřetele na možné škody a ztráty na životních prostředí, které by vznikly nedokonalým rozpadem chemických látek, jejich nahromaděním v půdě a v neposlední řadě i vyhubením řady dalších živočichů. Také poštorky a sovy, které obsadily 65 velkých budek jen ze 70%, zachránily našemu zemědělství hodnotu, jež při přepočtu spotřeby obilovin ulovenými hraboši znamená 50 tun pšeničného zrna průměrné kvality.

Zamyslime-li se nad těmito skutečnostmi, vidíme, že při správném pochopení škol, politických a zájmových organizací se tato akce stává jedním z významných činitelů v zavádění prostředků v biologickém boji proti škůdcům v zemědělské i lesní výrobě. Ani kulturní stránka celé ochranářské práce není zanedbatelná a zapojená mládež získává vedle zručnosti také pocit odpovědnosti k ochranářským úkolům společnosti.